

KULOLCHILIK ASARLARIDA XALQ AMALIY SAN’ATI VA ZAMONAVIY SAN’AT UYG’UNLIGI

Dominjonov Komoliddin Faxriddin o‘g‘li

Namangan davlat pedagogika instituti

Art pedagogika kafedrası stajyor- o‘qituvchisi

Akbarova Marjona Bahodirjon qizi

Namangan davlat pedagogika instituti

Tasviriy san’at va muhandislik grafikasi yo‘nalishi 3- bosqich talabasi

Annotatsiya: Mazkur maqolada kulolchilik san’atining tarixiy ildizlari, uning xalq amaliy san’ati tarkibidagi o‘rni hamda zamonaviy san’at bilan uyg‘unlashuv jarayonlari tahlil qilinadi. Muallif kulolchilik asarlarida an’anaviy naqsh, shakl va texnikalarning saqlanishi bilan birga, zamonaviy san’atga xos innovatsion yondashuvlar, yangi materiallar va badiiy ifoda vositalarining qo‘llanilishini yoritadi. Shuningdek, kulolchilik san’atining bugungi rivojlanish bosqichi, unga ta’sir etuvchi omillar hamda mavjud muammolar va istiqbolli yo‘nalishlar ilmiy asosda ko‘rib chiqiladi. Tadqiqot natijasida xalq amaliy san’ati va zamonaviy san’at uyg‘unligi kulolchilikni yangi bosqichga olib chiqayotgani asoslab beriladi.

Kalit so‘zlar: kulolchilik san’ati, xalq amaliy san’ati, zamonaviy san’at, an’ana va innovatsiya, milliy hunarmandchilik, badiiy bezak, naqsh, forma, dizayn, estetik uyg‘unlik, kulol, dekorativ san’at, madaniy meros, innovatsion texnologiyalar

Kirish: O‘zbekiston hududi qadimdan boy madaniy meros va san’at an’analari bilan ajralib turadi. Ayniqsa, xalq amaliy san’ati turlari orasida kulolchilik san’ati o‘zining chuqur tarixiy ildizlari, estetik go‘zalligi hamda amaliy ahamiyati bilan alohida o‘rin egallaydi. Kulolchilik nafaqat maishiy buyumlar ishlab chiqarish vositasi sifatida, balki xalqning dunyoqarashi, estetik didi, milliy qadriyatlari va ruhiyati ifodasi sifatida ham namoyon bo‘ladi. Bugungi globallashtirish davrida an’anaviy san’at turlarini saqlab qolish, ularni zamonaviy san’at bilan uyg‘unlashtirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Zamonaviy san’at esa yangi texnologiyalar, innovatsion yondashuvlar va global madaniyat ta’siri ostida shakllanib, yangi ifoda vositalarini yaratmoqda. Shu bois kulolchilik san’atida xalq amaliy san’ati va zamonaviy san’at uyg‘unligini o‘rganish muhim ilmiy-amaliy ahamiyatga ega. Mazkur maqolaning maqsadi — kulolchilik asarlarida xalq amaliy san’ati elementlari hamda zamonaviy san’at unsurlarining uyg‘unlashuv jarayonini tahlil qilish, ularning o‘zaro ta’siri va rivojlanish istiqbollari yoritishdan iborat. Kulolchilik san’ati insoniyat tarixining eng qadimiy hunarmandchilik

turlaridan biri hisoblanadi. Arxeologik tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kulolchilik miloddan avvalgi ming yilliklarda shakllangan bo'lib, dastlab oddiy maishiy ehtiyojlarni qondirish maqsadida yuzaga kelgan. O'zbekiston hududida kulolchilik san'ati qadimiy markazlari sifatida Rishton, G'ijduvon, Xiva, Shahrisabz kabi hududlar alohida ahamiyatga ega. Ushbu hududlarda shakllangan kulolchilik maktablari o'ziga xos uslub, ranglar va bezaklar tizimi bilan ajralib turadi. Masalan, Rishton kulollari tomonidan qo'llaniladigan ko'k rangli sir (ishqorli sir) butun dunyoga mashhurdir. An'anaviy kulolchilikda ishlatiladigan naqshlar ko'pincha tabiat unsurlariga asoslangan bo'lib, ular o'simliksimon, geometrik va ramziy shakllardan iborat. Bu naqshlar orqali xalqning estetik qarashlari, dunyoqarashi va falsafiy tushunchalari ifodalanadi. Kulolchilik san'ati O'zbekiston xalq amaliy san'atining eng qadimiy va boy turlaridan biri bo'lib, u xalqning tarixiy taraqqiyoti, madaniyati, estetik qarashlari va turmush tarzini o'zida mujassam etadi. Ushbu san'at turi nafaqat kundalik ehtiyojlarni qondirishga xizmat qilgan, balki badiiy tafakkur mahsuli sifatida ham shakllangan. Ayniqsa, kulolchilik asarlarida xalq amaliy san'ati elementlari bilan zamonaviy san'at unsurlarining uyg'unlashuvi bugungi kunda muhim ilmiy va amaliy ahamiyat kasb etmoqda. Chunki globallashtirish jarayonida milliy san'atni asrab qolish va uni zamonaviy talablar asosida rivojlantirish dolzarb masalalardan biri hisoblanadi. Kulolchilik san'ati insoniyat tarixining dastlabki bosqichlaridayoq paydo bo'lgan bo'lib, dastlab oddiy maishiy buyumlar tayyorlash ehtiyojidan kelib chiqqan. Vaqt o'tishi bilan ushbu buyumlar nafaqat funksional, balki estetik ahamiyat kasb eta boshlagan. O'zbekiston hududida kulolchilik san'ati qadimdan rivojlangan bo'lib, Rishton, G'ijduvon, Xiva va Shahrisabz kabi hududlar kulolchilik markazlari sifatida mashhurdir. Bu hududlarda shakllangan maktablar o'ziga xos ranglar, naqshlar va texnik uslublar bilan ajralib turadi. Xususan, Rishton kulollarining ko'k rangli sir ishlatish uslubi butun dunyoga tanilgan bo'lib, u milliy kulolchilikning o'ziga xos belgilaridan biri hisoblanadi. Ushbu an'analar avloddan-avlodga o'tib kelib, bugungi kungacha saqlanib qolgan. Xalq amaliy san'ati kulolchilikning asosiy negizini tashkil etadi. U an'anaviylik, ramziylik, funksionallik va estetik uyg'unlik kabi xususiyatlar bilan tavsiflanadi. Kulolchilik buyumlarida qo'llaniladigan naqshlar ko'pincha tabiat unsurlariga asoslangan bo'lib, ular orqali xalqning dunyoqarashi va falsafiy qarashlari ifodalanadi. Masalan, o'simliksimon naqshlar hayotiylik va o'sishni anglatadi, geometrik shakllar esa tartib va muvozanat ramzi hisoblanadi. Shu jihatdan kulolchilik buyumlari nafaqat maishiy vosita, balki ma'naviy-ramziy mazmun kasb etuvchi san'at asari sifatida ham namoyon bo'ladi. Zamonaviy san'at esa o'zining erkinligi, innovatsion yondashuvi va eksperimental xarakteri bilan ajralib turadi. Unda an'anaviy qoidalar qat'iy saqlanmaydi, aksincha, yangi shakl va mazmun izlanadi.

Zamonaviy kulolchilikda rassomlar an'anaviy shakllardan ilhomlanib, ularni yangicha talqin etmoqda. Bu jarayonda yangi materiallar, texnologiyalar va dizayn yechimlari qo'llanilib, kulolchilik san'atining imkoniyatlari kengaytirilmoqda. Natijada kulolchilik oddiy hunarmandchilik darajasidan chiqib, mustaqil san'at turi sifatida rivojlanmoqda. Bugungi kunda kulolchilikda an'ana va zamonaviylik uyg'unligi turli shakllarda namoyon bo'lmoqda. Avvalo, naqsh va bezaklarda an'anaviy motivlar saqlangan holda, ular zamonaviy estetik talablarga mos ravishda qayta ishlanmoqda. Klassik naqshlar abstrakt shakllar bilan boyitilib, yangi badiiy ifoda vositalari yaratilmoqda. Shuningdek, buyumlarning shakli va formasi ham o'zgarib bormoqda. An'anaviy kulolchilikda asosan maishiy buyumlar ustun bo'lgan bo'lsa, hozirgi kunda dekorativ va konseptual asarlar ko'paymoqda. Bu esa kulolchilikni zamonaviy san'at bilan yaqinlashtirmoqda. Rang va texnologiyalar sohasida ham sezilarli o'zgarishlar kuzatilmoqda. Zamonaviy kulollar yangi turdagi sirlar, rang berish usullari va pishirish texnologiyalaridan foydalanmoqda. Bu esa asarlarning sifatini oshirish bilan birga, ularning estetik jozibasini ham kuchaytirmoqda. Bundan tashqari, zamonaviy kulolchilikda individual ijodiy yondashuv muhim o'rin tutadi. Har bir rassom o'z uslubini yaratishga intilib, kulolchilikni shaxsiy ifoda vositasiga aylantirmoqda.

O'zbekistonda kulolchilik san'atining rivojlanishiga davlat tomonidan ham katta e'tibor qaratilmoqda. Turli ko'rgazmalar, festivallar va hunarmandchilik yarmarkalari tashkil etilib, kulollar faoliyati qo'llab-quvvatlanmoqda. Ayniqsa, turizm sohasining rivojlanishi kulolchilik mahsulotlariga bo'lgan talabni oshirmoqda. Xorijiy sayyohlar milliy kulolchilik buyumlarini yuqori baholab, ularni suvenir sifatida xarid qilmoqda. Bu esa kulolchilikni iqtisodiy jihatdan ham foydali soha sifatida rivojlantirish imkonini bermoqda. Shu bilan birga, kulolchilik san'ati rivojida ayrim muammolar ham mavjud. Jumladan, yosh avlod orasida hunarmandchilikka qiziqishning yetarli darajada emasligi, ayrim an'anaviy texnikalarning yo'qolib borayotgani va zamonaviy bozor talablariga moslashishdagi qiyinchiliklar shular jumlasidandir. Bundan tashqari, sifatli xomashyo bilan ta'minlash masalasi ham dolzarb muammolardan biri hisoblanadi. Ushbu muammolarni hal etish uchun kulolchilikni ta'lim tizimiga keng joriy etish, yoshlarni ushbu san'atga jalb qilish va zamonaviy dizayn bilan uyg'unlashtirish zarur. Umuman olganda, kulolchilik asarlarida xalq amaliy san'ati va zamonaviy san'at uyg'unligi san'at rivojining muhim yo'nalishlaridan biridir. Bu uyg'unlik orqali milliy an'analar saqlanib qoladi, shu bilan birga ular zamonaviy ruh bilan boyitiladi. Natijada kulolchilik san'ati o'zining tarixiy ildizlariga tayangan holda, yangi bosqichga ko'tariladi. Kelajakda ushbu san'at turini yanada rivojlantirish uchun an'anaviy bilimlarni saqlash bilan birga, innovatsion yondashuvlarni keng joriy etish muhim ahamiyat kasb etadi. Faqat shunda kulolchilik san'ati milliy va

global miqyosda o‘z o‘rnini mustahkamlab, yangi avlod uchun ham qadriyat sifatida saqlanib qoladi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ganiev, A., Ahmedov, D. S. U., Boltaboyev, A. K. U., & Turamov, M. R. U. (2026, February). Cognitive load theory and AI integration: Optimizing educational technology for enhanced learning outcomes. In *AIP Conference Proceedings* (Vol. 3393, No. 1, p. 060053). AIP Publishing LLC.
2. Inamova, Zarnigor Zafar-qizi, and Shirinoy Tursunali-qizi Ismatullayeva. "DEVELOPING ENGINEERING DESIGN SKILLS IN STUDENTS." *Altum International Conference Platform*. No. 1. 2026.
3. Hasanboy o‘g‘li, B. A. Methods Of Using Modern Technologies Of Teaching In Primary Schools. *Galaxy International Interdisciplinary Research Journal*, 9(12), 960-963.
4. Boltaboyev, A. X. (2025). Umumta’lim maktablarining boshlang ‘ich sinf o ‘quvchilarini tasviriy san’atga o ‘rgatishning maqsadi va mazmuni. *Namangan Davlat Pedagogika Instituti: Ta’lim va Taraqqiyot ilmiy-uslubiy jurnali*, 6, 50-55.
5. Boltaboyev, A. X., & Xaydarova, M. K. (2026). Kompyuter dizayn orqali maktab o ‘quvchilarining estetik tafakkurini rivojlantirish. *Zamonaviy san’at va gumanitar fanlar bo ‘yicha Yevropa sharhi*, 2(1), 42-44.
6. Boltaboyev, A. X. (2026). *Academic Research in Modern Science. International Scientific-Online Conference*, 3 (8), 140–146.
7. Boltaboev, A. K., & Abdirasilov, S. F. (2023). METHODOLOGICAL BASIS OF DEVELOPMENT OF PROFESSIONAL-PEDAGOGICAL COMPETENCE IN STUDENTS BY MAKING PENCIL DRAWINGS AND DRAFTS. *Экономика и социум*, (3-2 (106)), 57-60.
8. Boltaboyev, A. (2023, December). BO ‘LAJAK O ‘QITUVCHINING KASBIY-PEDAGOGIK IJODKORLIGINI RIVOJLANTIRISH SHART-SHAROITLARI. In *INTERNATIONAL SCIENTIFIC AND PRACTICAL CONFERENCE on the topic: "Priority areas for ensuring the continuity of fine art education: problems and solutions"* (Vol. 1, No. 01).
9. Babur, N., Muazzam, N., & Shahrizoda, A. (2024). THE UNIQUENESS OF WORKING WITH GEOMETRIC OBJECTS IN PENCIL DRAWING CLASSES. *Western European Journal of Linguistics and Education*, 2(2), 62-66.
10. Бобур, А. Ў. Н. (2022). Тасвирий санъат асарларини яратишда композиция қонунларининг илмий асосларидан фойдаланиш. *Science and Education*, 3(2), 1087-1095.
11. O‘G‘Li, B. A. A. (2024). Talabalarning figurali kompozitsiya ishlashda naturadan qarab ishlashning ahamiyati. *Science and Education*, 5(12), 229-232.
12. O‘G‘Li, B. A. A., Lutfullayeva, S. N. Q., & Olimjonova, O. J. Q. (2024). Rangtasvirda kompozitsiya ishlashning qonun-qoidalari, uslublarini o ‘rganishning nazariy va amaliy asoslari. *Science and Education*, 5(12), 214-218.
13. Nabiyeu, B. (2022). Natyurmort kompozitsiyasini tuzish va tasvirlashda bosqichlar asosida ishlashning ahamiyati. *Academic research in educational sciences*, 3(12), 334-338.

14. Oktyabrov, M. A. O. G. L., & Abdug‘Ani-O‘G‘Li, B. (2026). Chizmachilik darslarida tutashmalarni formulaviy va vizualmnemonik yondashuv asosida o‘rgatish metodikasi. *Science and Education*, 7(2), 409-416.
15. Ro‘zimamatova, S. I. Q. (2026, March). MODERN COMPOSITIONAL AND COLOR SOLUTIONS IN CREATING STILL LIFE COMPOSITIONS IN WATERCOLOR. In *Altum International Conference Platform* (No. 2, pp. 4-9).
16. Abdug‘Ani-O‘G‘Li, B. (2026). Innovative methods for revealing students’ individual abilities in painting classes. *Science and Education*, 7(3), 349-353.
17. Komoldinov, S., & Sattarov, F. (2024). Ijodiy asar yaratish bo‘yicha metodik tavsiyalar. *Scientific-theoretical journal of International education research*, 2(1), 42-46.
18. Sattarov, F. (2024). SCIENTIFIC-THEORETICAL FOUNDATIONS OF LEARNING THE RULES OF COMPOSITION AND DEPICTION IN PAINTING. *Multidisciplinary Journal of Science and Technology*, 4(10), 379-382.
19. Sattarov, F. I. (2024). Techniques and Methods of Creating Fine Art Works. *American Journal of Language, Literacy and Learning in STEM Education*, 2(3), 269-271.
20. Sattarov, F. I., & Rahimjonova, N. B. Q. (2026, February). THE PROCESS OF WORKING ON COMPOSITION IN PAINTING LESSONS. In *Altum International Conference Platform* (No. 1, pp. 17-20).
21. Sattarov, F. I., & Usmanova, X. N. Q. (2026). Teaching the subject of composition in specialized art schools. *Science and Education*, 7(2), 386-389.
22. Sattarov, F. I., & Lutfullayeva, S. N. Q. (2026). The influence of interactive methods on the development of compositional thinking in painting lessons. *Science and Education*, 7(2), 356-360.
23. Islomovich, S. F. QALAMTASVIR MASHG‘ULOTLARIDA TALABALARNI KOMPOZISIYA OID BILIM VA MALAKALARINI RIVOJLANTIRISH.
24. Tadjibayev, A. B., & Abdurashidova, U. D. Q. (2026, January). THE PRACTICAL SIGNIFICANCE OF TEACHING TECHNICAL DRAWING AND GEOGRAPHY ON AN INTEGRATIVE BASIS. In *Claritas Conference Platform* (No. 1, pp. 64-68).
25. Tokhtaeva, Z., Salomov, B., Tadjibaev, A., Urinov, S., Chulieva, G., & Tueva, E. (2025, September). Optical systems in UAVs for sustainable development of precision agriculture. In *Optical and Computational Technologies for Measurements and Industrial Applications (OptiComp 2025)* (Vol. 13803, pp. 82-90). SPIE.
26. Tadjibayev, A. (2025). YAGONA GRAFIKAVIY TEXNOLOGIYANI AMALIYOTGA JORIY ETISHNING PEDAGOGIK SHART-SHAROITLARI. *Universal xalqaro ilmiy jurnal*, 2(4.3), 291-295.
27. Tadjibaev, A. B. (2014). The role of subject teachers in providing a unified graphics mode. *The Advanced Science. Open access journal.–United State*, (9-2014), 43-45.
28. ugli Dominjonov, K. F. (2026). THE HARMONY OF FOLK APPLIED ART AND CONTEMPORARY ART IN POTTERY WORKS. *European Review of Contemporary Arts and Humanities*, 2(1), 32-35.
29. Faxriddin o‘g‘li, D. K. (2026). O‘ZBEKISTON KULOCHILIGIDA TARIXIY SHAXSLAR TALQININING BADIY TAHLILI. *SHOKH LIBRARY*, 1(1).
30. Dominjonov, K. F. U. (2026, January).
31. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Ulug‘Bek-O‘G‘Li, K. (2026). Kulolchilikda yangi materiallar va texnologiyalarning qo‘llanilishi. *Science and Education*, 7(2), 87-92.

32. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Odilova, M. X. J. Q. (2026). Zamonaviy hayotimizda naqqoshlik milliylik omili. *Science and Education*, 7(2), 350-355.
33. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Axmatjonova, U. L. Q. (2026). An'anaviy va zamonaviy kulolchilik texnologiyalarining taqqoslanishi va rivojlanish istiqbollari. *Science and Education*, 7(2), 79-86.
34. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Xamidullayeva, K. A. Q. (2026). Integratsion dars modeli samaradorligi: nazariy va empirik tahlil. *Science and Education*, 7(3), 403-407.
35. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Akbarova, M. B. Q. (2026). Kulolchilik asarlarida xalq amaliy san'ati va zamonaviy san'at uyg'unligi. *Science and Education*, 7(3), 430-435.
36. Dominjonov, K. F. O. G. L., & Saydullayeva, D. Q. C. Q. (2026). Kulolchilik buyumlari orqali O'zbekistonning madaniy merosini ifodalash. *Science and Education*, 7(3), 436-440.
37. O'G'Likomoldinov, S. J., & Abdirasilov, S. F. (2023). ON THE INTEGRITY OF ILLUSTRATION IN PAINTING LESSONS AND ITS RELATIONSHIP WITH COMPOSITION ACTIVITY. *Экономика и социум*, (3-2 (106)), 168-171.